

“Ög”den “Anne”ye: Türkçe Söz Varlığı Anne

“Ög” to “Anne”: “Mother” in Turkish Vocabulary

Dr. Dursun AYAN*

Öz

Türkçenin uzun tarihi içinde aile ile ilgili söz varlığı önemli bir yer işgal etmektedir. “Anne” de ailenin asli üyesi olarak söz varlığında Türkçenin erken dönemlerinden beri farklı sözcüklerle ifade edilmektedir. İslam dinin kabulüyle Arapça ve Türklerin İran coğrafyasındaki egemenlikleri ile Farsça Türkçe söz dağarcığını ödünçleme sözcüklerle etkilemiştir. Ayrıca, Eski Anadolu dillerinin de Türkçeye etkisini göz önünde bulundurmak gerekir.

Bu çalışmada Türkçede anne anlamına gelen sözcüklerin etimolojik kanıtları ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: aile, sözcük varlığı, etimoloji, Türkçe, sosyo-linguistik.

Abstract

The family related vocabulary is a vast extended subject in the long history of Turkish language. “Mother”, in Turkish “anne”, as being the main part of family has been conveyed via different sayings throughout the long history of Turkish language as well. With the avowal of the Islam by Turks; the Arabic vocabulary, the long sovereignty of Turk on the Persian and Anatolia land; the Persian and ancient Anatolian vocabulary had affected the Turkish vocabulary on everyday language.

In this article the words, implying mother, are studied through their etymological genealogies.

Keywords: family, vocabulary, etymology, Turkish, socio-linguistic

* Uzman, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

Giriş

Aile ile ilgili söz varlığında Türkçenin erken dönemlerinden bugüne kadar dikkate değer bir değişimin olduğu kendini göstermektedir. Sözcüklerin kökenlerini açıklayan etimoloji (kökenbilim) sözlüklerinde bunun kanıtlarını görmek mümkün olduğu gibi toplumun farklı kesimlerinde kullanılan ve edebiyat eserlerinde geçen sözcükler de bunun desteklemektedir.

Türk dili üzerinde çalışma yapanlar Türkçeyi farklı dönemler halinde ele alarak belirli dil özellikleri ve söz dağarcığı açısından değerlendirirler. Bu konunun ayrıntısına burada girilmeyecektir. Ancak dildeki değişimin önemli ölçütlerinden birisi olan söz dağarcığındaki değişim ve bunu etkileyen kültürel unsurlar konumuz bakımından önemlidir. Bugünkü anlamıyla Türkiye Türkçesinde “anne” sözcüğünün karşılığı olan belli başlı sözcüklerin bir dökümünü yaparak tarihten bugüne bir sosyo-linguistik bir izlek sağlamaya çalışacağız. Amaç “aile”nin kurucu ve en temel üyesi olan “anne” için kültürümüzün kullandığı söz varlığı ile Türk dili ve toplumdaki değişmeye coğrafya ve din çerçevesinde değinmektir.

Anne-Kadın İkileminin Bazı Görünümleri

Aile ve kadın çalışmaları son yıllarda önemli bir ivme kazanarak farklı disiplinlerin katkıları ile Türk bilim dünyasında önemli bir yere gelmiştir. Ancak bu çalışmalar içinde “anne” ve “annelik” diğer konular yanında görece olarak geri koşunda kalmıştır. Muhafazakâr ve feminist eğilimler konuya hemen hemen aynı uzaklıktadır. Anne konusuna bilimsel araştırmalar dışında dinî ve tasavvufî söylemlerde önemli bir yer verilirken amacın olumlu bir romantizme yönelik olduğu kendini hissettirmektedir. Edebiyat dünyasında da annelik olgusu/kavramı pek çok eserde tema ile doğrudan ya da dolaylı olarak yer almaktadır. Ancak, kadın edebiyatta daha çok sevgili, karı, kuma, metres, flört, gayrı-meşru ilişkisi ve/ya yasak aşkı (aşk-ı memnu) olan birisi olarak yer alabilmektedir. Kadının kadınlık kimliği annelikten daha çok sıyrılarak

edebiyat ve sanatın zıtlıklar, abartılar içindeki yapısında sürdürülmektedir. Edebiyatın geleneksel ve olması gereken bu üslubu tüm dünyada aynı özelliği göstermektedir.

Tarihin edebî metinlere ve/ya sinema senaryolarına yansıyan cephesinde ise anne (valide sultan, haseki sultan, kraliçe, prenses) siyasî ve hanedanla ilgili bir kimlikle anıldığı için çok da sevecen bir etki yaratmamaktadır. Güç kadın ve annelik üzerinden ifade edilmektedir ki bu da bir ölçüye kadar kadın rollerinin gündelik hayattan tarih sahnesine akılcı aktarımıdır.

Annelik Türk kültüründe hâlâ önemli bir olgu ve durum olarak canlılığını sürdürürken, yani ontolojik niteliği devam ederken edebiyat ve beşerî bilimlere buna nispeten uzak durmaktadır. Denebilir ki disiplinler içinde tıp bilimleri annelik ile ilgili en temel ve somut ilgi öbeğini oluşturmaktadır. Ancak, son yıllarda, “Ana-Çocuk Sağlığı” ve “Kadın-Doğum” gibi hastane birimlerinin ve tıp alt dallarının adı annelik ve doğum olgularından uzaklaştırılarak daha soğuk bir ifade olan “Üreme Sağlığı” şeklinde kullanılmaya başlamıştır.

Anneliğin en önemli olduğu “anneler günü” ise edebî metinlerde ve okul çocuklarının şiirlerinde geçse de asıl etkisini gittikçe artan bir ilgi ile “gösterimlik tüketim”de göstermektedir. Sosyolojik açıdan iyimser bir bakışla şunu da söylemek gerekir: “Aile üyeleri insanların en yakını oldukları için (referans grup) en çok onları ihmal etmekteyiz.” Çünkü en yakındaki her zaman bir telafi şansına sahiptir.

Aile ile İlgili Söz Dağarcığı İçin Kısa Bir Not

Burada ayrıntısına girilmese de “aile” sözcüğünün kendisi başta olmak üzere, aile söz dağarcığı Türklerin İran (Fars) kültür çevresine girmesiyle ve İslamiyet’i kabulüyle büyük bir değişikliğe uğramıştır. Arapça ve Farsçadan ödünçlenen (loanword) sözcükler bugün artık, uzun yıllar kullanıldığı için, Türkçeleşmiştir. Türkçenin, bugün de tartışılan yabancı sözcükler istilası o

zamanlardan beri kendini gösterdiği için Kaşgarlı Mahmut ve Ali Şîr Nevaî buna karşı duruşlarını Türk ve dünya sözlükçülüğünün önemli eserlerini ortaya koyarak göstermişlerdir. Kaşgarlı'nın Divan-ı Lûgat'it Türk (DLT) ve Nevaî'nin Muhakemet'ül Lûgateyn (ML) adlı eserleri tarihteki yerlerini almıştır.

Bu eserlerde ve bunlara dayanılarak son yüzyılda Türk ve yabancı Türkologların yaptıkları çalışmalar dikkati değer bir zenginliğe ulaştırmıştır. Baba, kardeş, kız kardeş, bekâr, evli, kayın, elti, görümce, çocuk gibi sözcüklerin kökenleri ve bunların yerine kullanılan sözcükler bu anlamda dikkate değerdir. Yinelemek gerekir ki Türk dilinin aile ile ilgili söz dağarcığı İslamiyet Öncesi Türkçe dönemi ile bu gün arasında değişiklikler göstermiştir.

Türklerin, Anadolu'yu yurt tutmaları ile birlikte, yerel uygarlıklardan kalan söz varlığından etkilendiklerini hesaba katmak gerekir. Genellikle Türkçede yaşayan bir sözcüğün anlamının bilinmemesi bunun genellikle doğuda Ermenice, batıda Rumca (?) Yunanca kökenli olduğunu akla getirmektedir. Oysa Hitit (Eti) ve buna etki eden diğer dillere bakmadan yargıda bulunmak zordur. Eski Anadolu dillerine ilişkin çalışmaların zamanla artması bu tür sorunların çözümünde kolaylık sağlayacaktır. Anne sözcüğü için de böyle bir tartışma kapısı açıktır.

Bu yazıda “anne” için kullanılan sözcükleri unutulmuş “ög” ile başlayarak şöyle sıralamak mümkündür:

Ög

Duygusal bir ifade ile söylemek gerekirse “ög” dilbilim ve aile açısından boynu bükük bir sözcüktür. Eski Türkçede “anne” karşılığı kullanılan “ög” bugün sadece annesini kaybetmiş çocuklar için kullanılan “öksüz/ög-süz” sözcüğünde yaşamaktadır. g/k ses değişimi ile ög sonuna yokluk eki alarak öksüz olmuştur. 13. yüzyıl öncesi Türkçesinin kökenbilim sözlüğünü (bkz. EDPT) hazırlayan İngiliz oryantalist ve Türkolog Sir Gerard Clauson “ög” (ö:g/ö sesinin yarım ses uzun okunduğunu göstermektedir) sözcüğünü şöyle açıklamaktadır: (EDPT)

Ö:g, “anne”: Bu anlamdaki eski Türkçe sözcük. Sadece (?) güney batı Türkçesinde ve XX yüzyıl Anadolu'da yaşamaktadır deyip Söz Derleme Dergisi'ndeki “ögsüz” sözcüğünü örnek vermektedir. Ana sözcüğünün bunun yerini aldığını belirtir. Ö:g sözcüğünün bir diğer anlamının “doğum” ile ilgili olması dikkat çekmektedir. Ayrıca Eski Türkçe “baba” anlamına gelen “ka□:ı” sözcüğüne de gönderme yapar. Clauson “Ögüm Elbilge xatunıg” şeklindeki Erken Türkçe cümleyi de “Annem Elbilge Hatun” olarak çevirmektedir. “Ögüm xatun, ulayu: öglerim, ekelerim” cümlesine “Hatun annem, üvey annelerim, ablalarım” diye anlam vermektedir. “Onun annesi ve babası” anlamındaki Eski Türkçe bir cümle olarak da şunu örnek verir “Ögi:, ka□:”. Ög te□ri” ise “ana tanrıça” karşılığı kullanılmaktadır. “İnsanoğlu anasına geri gelmez” anlamındaki Turfan Türkçesi cümle şöyledir: “Kişi oğlu ög(k)e kelmez” (EDPT). Ög'ün Clauson tarafından verilen diğer anlamlarına burada girilmemiştir.

Sovyet döneminde Sovyet Bilimler Akademisince Rusça hazırlanan En Eski Türkçenin Sözlüğü anlamına gelen Drevnetyurkskii Slovar' (DTS) adlı sözlükte de “ög” sözcüğü “anne” karşılığı olarak kullanılmakta ve örnekler verilmektedir.

Kaşgarlı Mahmut'un sözlüğünde (DLT) “ög” sözcüğü geçmemekte ancak “ana”, “aba” ve “apa” yer almaktadır. Bunlardan “aba” bugün de Anadolu'nun farklı bölgelerinde anne karşılığı kullanıldığı, ailenin yaşlı kadınları için de kullanılmaktadır. Diğer Türk dillerine (lehçeleri) de bakılırsa “apa” ve buna yakın söylenişlerin olduğu görülmektedir. Örneğin Tatarlar kendinden yaşlı kadınlara hitap ederken “apa” demektedir.

Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde kullanılan sözcükleri içeren Derleme Sözlüğü “anne” karşılında olan “ög/ök” ve onlardan türetilen sözcükleri şöyle vermektedir: Anne anlamındaki ök sözcüğü Kütahya'da, Sinop Boyabat'ta, Ardahan (Kars) Göle'de, Şanlı Urfa Harran'da, Niğde Bor'da ve Mersin Ayvaççeği yerleşimlerinde kullanılmaktadır. (DS) Ardahan Göle'de “ök” anne ve babayı

birlikte karşılayan bir sözcük olarak belirtilmektedir.

“Öksüzdoyuran” sözcüğü ise büyük su bardağı anlamında kullanıldığı gibi (Antalya) ekme yapılrken tekne- de en son kalan hamurdan yapılan kalın ekme için de kullanılmaktadır (Denizli-Acıpayam) (DS). “Öksüzdoğan” ise çiğdeme benzer beyaz ya da mor açan bir kır çiçeği, kardelen anlamında kullanılmaktadır (Sivas-Şarkışla). Lapa lapa yağan kar anlamında “öksütakk(e)ası” (Ankara-Ayaş) ve “öksüzyamalığı” (Çorum-Osmancık)’da kullanılmaktadır.

Ana

“Anne” sözcüğü bugün kent yaşamıyla ve okuryazarlığın artmasıyla daha çok kullanılmaktadır. “Ana” (أنا) ise daha çok kırsal kesimde kullanılmaktadır. Ancak edebiyat dilinde kırsallık, samimiyet ve sol eğilim çağrıştırdığı için kullanımı daha çok kendini hissettirmektedir. Atasözlerinde ve diğer folklorik malzemede ise “ana” hemen hemen “anne” kullanımının tamamen önüne geçmiştir. “Ana gibi yâr, Bağdat gibi diyar bulunmaz”, “Oğul babadan öğrenir sofraya düzmeyi, kız anasından öğrenir sokak gezmeyi”, “Anacığuz dert yesin yarımşardan dört yesin” şeklindeki ifadeler ana kullanımının ne kadar yerleşik olduğunu göstermektedir. Ana sözcüğü kendisinden çeşitli eklerle anlam türetilen sözcükler içinde en önde gelenlerden biridir.

Clauson Türkçe olan “ana” sözcüğün ilk kez Uygur Türkçesinde görüldüğünü ve o zamanlar “ög” sözcüğünün de hâlâ kullanıldığını belirtmektedir. Kısmen Moğolca “ece/ice” sözcüklerinin onun yerini aldığını söyleyen Clauson “anne” sözcüğünün ise “ana”nın bir bozulmuş hali olduğunu vurgular. Maniheist Turfan metinlerinde “anasın [...] oğlanı severçe” “çocuk annesini [...] sevdiğçe” örneğini verir. Bu örneklerini farklı Türk dillerinde 13. yüzyıla kadar kullanılan evrelerde göstermektedir. Şöyle ki; “Analar kuvrağı/analar birliği”, “Öz elgin anasın ölürmüş/annesini kendi eliyle öldürmüş”, “ögey anamız/üvey annemiz”, “kadın ana/kaynana”, “ata bir ana bir/ aynı anne babadan”. (EDPT).

Drevnetyurkskii Slovar’ (DTS)’da Kaşgarlı Mahmut’tan, F. W. K. Müller’in derlediği Uygurca metinlerden, Kutadgu Bilig’den, Turfan metinlerinden örnekler verilerek bu sözcüğün kullanımındaki yaygınlığını belirtmektedir.

Kaşgarlı Mahmut’un verdiği örnekler de şunlar: “Kenç anasın emdi/Çocuk annesini emdi”, “Ata bir, ana bir ujalr bu Palq/Baba bir anne bir kardeş bu halk” ((DLT) (DLT-kb).

Anne

Şehirli ve okumuş insanların kullandığı ve ama zamanla kırsalda da kullanımı yaygınlaşan “anne” sözcüğü “ana” sözcüğünün bir söyleniş şeklidir. Bu yönüyle bir ses değişimine işaret etmektedir. Clauson’a göre Eski Türkçede (Uygurcada) “ana” sözcüğünün sık karşılaşılmayan bozulmuş bir şeklidir (EDPT). Çocuk dilinden geldiği üzerinde durulmaktadır. İlk bakışta da anlaşılacağı gibi “anne” de “ana” gibi büyük ünlü uyumu yoktur. Ancak büyük ünlü uyumunun olmayışına rağmen tekrarlanan “n” sesinin inceltici özelliğinin sondaki “e” ile uyumu sağladığı düşünülmektedir.

İsmet Zeki Eyuboğlu ise “anne” sözcüğünü Hitit (Eti) dilinden “annas” sözcüğü ile ilişkilendirir. Ona göre anne “Türk diline doğrudan doğruya Hitit toplumundan geçti denemez. Ancak sözcüğün içerdiği “doğurucu” kök, eylem Türk dilinde yoktur, bu nedenle Türkçe ana, anne sözcüğünün kökeni yabancıdır. Türk dilinde “an” kökü erkek niteliği gösterir yapıdadır: Anuk, angış, anbazuk, angay... tüm bu sözcükler Asya Türkçesinde birer erkek adıdır, “an” ile başlayıp ana, anne ile benzerlik göstermelerine karşılık doğurgan bir özden yoksundur (Eyuboğlu TDES).” Bu nedenle Eyuboğlu “anne”nin kökenini Anadolu dillerinde arar ve şöyle yazar: “Hitit dilinde “an” ile başlayan sözcüklerde doğurucu bir özellik vardı: annitalvatar=çocuk doğurma gücü, anniyatar=analık, (arha anniyatar=kadınların aybaşı olma durumu, annavalanas=üvey anne, sal annatar (gebe kalma, h-annas=büyük anne,huh h annas=ana

baba, anniyamis=kız yeğen” anlamındadır. “Anadolu dillerinde “an” kökünün doğurma, dişilik, üreticilik gibi nitelik taşıyan eylemleri yarattığı biliniyor. Annasa=hanım, kraliçe (Eyuboğlu TDES).” Ayrıca Bkz.(Sturtevant).

Bu satırlarda amaç doğrudan bir etimoloji çalışması olmadığı için sadece iki farklı görüşü okuyucuya sunmakla yetinilecektir. Ancak anne sözcüğüne Clouston’un yaptığı vurgunun zayıflığı, ses uyumu, yerel diller ile o coğrafyaya gelen kültürlerin etkileşimi Eyuboğlu’nun görüşüne biraz şans tanıyabilir. Nedir ki Hitit dilinin Anadolu’da daha yaygın izler oluşturmasını beklememize rağmen “anne”nin şehir hayatında daha çok kullanılıyor olması Hititçe “annas” ile Türkçe “anne” arasındaki bağı sos-linguistik anlamda zayıflatmaktadır.

Vâlîde

Arapça “doğuran” anlamındaki vâlîde (وَالِدَة) sözcük doğum ile ilgili bir kökten gelmektedir. Özel olarak “doğuran kadın, anne” için kullanılmaktadır. Bu kökten gelen, yani doğumla ilgili olan “mevlid”, “milâd”, “velud”, “veled(t), “evlat” sözcükleri gündelik Türkçede daha fazla kullanılmaktadır. Çok kullanılsa da “vâliyyet/annelik-babalık” da bazı metinlerde geçmektedir.

“Valide sultan” ise padişahların annesi için kullanılan bir özel tarih kavramı olmakla beraber anne karşılığı olarak, övgü tonlaması içerdiği için, gündelik Türkçede en çok ifade edilen sözcüklerden biridir. “Kayın valide”nin kaynana karşılığı kullanımı yaygın bir örnek olduğu gibi anneye övgü olarak biraz da kentli ve okumuş insanlar tarafından kullanılmaktadır. “Valide hanım” da anne için kullanılan sözcüklerdendir.

Osmanlı hanedan onomastiğinde “valide sultan” dışında bir de “haseki sultan” sözcüğü kullanılmaktadır. Padişahın erkek çocuk doğuran karılarına bu ad verilir ki haseki sultanın çocuğu padişah olursa onun statüsü artık “valide sultanlık” olmaktadır.

Mâder

Türkçedeki kullanımı daha çok Farsçadan etkilenmeye dayanan “mâder” (مادر) sözcüğü (Devellioğlu) anne karşılığı olarak en bilinen kullanımlarını edebiyatta vermiştir. Namık Kemal’in şiirindeki “bahtı kara mâder” “bahtı kara anne” anlamındadır. Bu sözcük ile aynı Hint-Avrupa dil öbeğinden gelen İngilizce “mother”, Almanca “mutter” benzerlikleri ortadadır. Türkçede “mâder” Farsçaya dayanmakla beraber Farsçanın da dahil olduğu bu dil öbeğinde Eski İngilizcede “môdor” Eski Yüksek Almancada “muotar”, Eski İrlanda dilinde “mâthir” şeklindedir. (Oxford Eng. Etym.) Annelik karşılığı olarak “mâderiyet” sözü kullanılırken “mâderşah” ise anne soylu, anaerik anlamındadır. Yine Farsça “lisan-ı mâderzat” ana dil karşılığı olarak sözlüklerde verilse de bunların bugünün ve dünün gündelik hayatında pek yeri olduğunu söylemek yanlış olur. “Mâderane” sözcüğü ise “anneye yakışır” şekilde karşılık bulurken bunun da Türkiye Türkçesinde bugün gündelik konuşmalarda kullanımı hemen hemen yoktur. (Devellioğlu)

Hint-Avrupa dillerinde (Sanskrit) “ma” kökünün doğurganlık ve annelik anlamında eylemlere işaret ettiğini de unutmamak gerekir.

Ümm

Arapça “ümm” (أُم) sözcüğünün çok yaygın gündelik Türkçede kullanımı söz konusu değildir. Bugün için bazı dinî metinlerde ve sohbetlerde “ümm’ül müslimin ve ümmehât-ı müslimin” şeklinde Hz Muhammed’in eşleri için kullanılan sözcükler ise “müminlerin annesi” anlamında saygı belirtmektedir.

Ümmi ile ilgili Türkçede en çok kullanılan sözcük “ümmî” sözcüğüdür ki “annesinden nasıl doğmuş ise öyle” anlamına gelmektedir. Ayrıca okuma yazma bilmez anlamında da kullanılmaktadır (Devellioğlu). Örneğin Siirt’te konuşan kuzey yerel Arapçada ise anne için “immi” denilmektedir.

Bitirirken

Türkçenin geniş bir coğrafyada yaşamasından dolayı etkileştiği dil ve din öbeklerinden yeni sözcükleri aldığı bazı sözcükleri kullanmaktan var geçtiği bilinmektedir. Anne anlamında kullanılan “ög” sözcüğü bugün ses değişikliği ile “öksüz”de yaşamaktayken, İslam dininin

kabulü ve İran coğrafyasında geçen dönem Türkçeye yeni sözcükler kazandırmıştır. Türklerin Anadolu'ya yerleşmesi ile de yerel dillerle ya da Eski Anadolu dilleriyle bir etkileşimi de hesaba katmak gerekir. Bugün “anne” için kullanılan söz dağarcığı bunun küçük ve anlamlı bir örneğidir.

KAYNAKLAR

(Devellioğlu) = Ferit Devellioğlu, (2009), Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat, (yay. haz. Aydın Sami Güneçal), Aydın Kitabevi, 29. Baskı, Ankara.

(DLT) = Kaşgarlı Mahmut, (1986) Divânü Lûgat'it Türk, (yayına haz. Besim Atalay), Türk Dil Kurumu yay., Kabcacı yay, (birinci baskı), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

(DLT-kb) = Kaşgarlı Mahmut, Divânü Lûgati't Türk, Kabcacı yay, (birinci baskı), 2005, İstanbul.

(DS) =Türk Dil Kurumu (1977), Derleme Sözlüğü, Türk Dil Kurumu yay, Ankara.

(DTS) = Drevnetyurkskii Slovar' (1968), (ed. Nadeleyev, Nasılov, Tenişev, Şçarbak), CCCR Akademia Nauk, Leningrad.

(EDPT) = Gerard Clauson, (1972), An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish, Oxford at The Clarendon Pres, London.

(ML Nevai) = Ali Şîr Nevai (1966), Muhakemet'ül Lûgateyn, (yay. haz. F. Sema Barutçu Özönder), Türk Dil Kurumu Yay., Ankara.

(Oxford Eng. Etym.) = Onions, C. T., (1967), The Oxford Dictionary of English Etymology, Oxford At Clarendon Press, Oxford University Press, İngiltere.

(Eyüboğlu TDES). İsmet Zeki Eyüboğlu (1991), Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü, (genişletilmiş ve gözden geçirilmiş ikinci basım), sosyal yay., İstanbul.

Godward, Alan, (1999), A Dictionary of Turkish Etymology, Derby, İngiltere.

Meninski, Franciscus à Mesgnien, (2000), Tesaurus Linguarum Orientalium Turcicae-Arabicae-Persicae, Simury yay., İstanbul.

Sturtevant, Edgar H., (1946), Eti Dili Sözlüğü, Türk Dil Kurumu yay., İstanbul.

Tietze, Andreas (2002), Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lûgatı/Sphachgeschichtliches und Etymologisches Wörterbuch, cilt. 1, Simurg-Österreichische Akademie der Wissenschaften, İstanbul-Wien.